

Recension av Jonas Thente
Dagens Nyheter
Publicerad 2003/03/19

Det skall fan vara arkeolog i De heliga länderna. När de svenska arkeologerna Holmgren och Kaliff nämner att de kanske möjligen är Bibelns Sodom och Gomorra på spåren, möts de av ilsken tystnad. Alla vet mycket väl att upptäckten av gammaltestamentliga lämningar kan leda till att Israel genast ser området som en del av arvsrätten. Detta är en fascinerande populärvetenskaplig redogörelse för Svenska dödahavsexpeditionens grävningar i Jordanien. Författarna argumenterar försiktigt men övertygande för att det faktiskt är de av Gud ödelagda städerna Sodom och Gomorra de har hittat. Bara man ersätter Guds direkta ingripande med den jordbävning som under Lots tid - runt år 2000 f. Kr - i ett enda slag förstörde den blomstrande dalen. Men författarna är alldeles för kloka och erfarna för att utmana Gud och hans nutida härskaror i grenen tolkningsföreträde. Deras bok är en skildring av bibelarkeologins alla mödor och glädjeämnen, där gravplundrare, geologi, historia och teologi samsas till en spännande berättelse.

Recension av Dick Harrison
www.historisktidskrift.nu

När de svenska arkeologerna Richard Holmgren och Anders Kaliff på allvar började söka efter lämningar efter Sodom och Gomorra – de storligen syndiga städer som Gud ödelägger i en av Bibelns mest ryktbara straffaktioner – var det inte utan fruktan för att ej bli tagna på allvar. Föreställ er själva att någon hade lämnat in en ansökan om medel för att dyka efter Atlantis, klättra på Ararat för att hitta Noas ark eller organisera expeditioner till Tibet i syfte att fotografera Snömannen. Nog hade ni dragit på munnen. Lägg därtill att Holmgren och Kaliff under sina forskningar i Jordanien vid ett tillfälle tog hjälp – låt vara mest av nyfikenhet – av ett lokalt medium, och den förhastade skeptikern får i sanning vatten på sin kvarn.

Nu rör det sig emellertid varken om sensationsmakeri eller schliemannsk amatörism utan om gedigen vetenskap. I Arkeologer i Bibelns Sodom redogör Holmgren och Kaliff för den svenska Dödahavsexpeditionen till Jordanien på 1990-talet, en forskningsinsats som dels syftade till att gräva ut bysantinska kyrko- och klosterruiner (och därvid kasta ljus över vad som kan ha varit en centralpunkt i det gåtfulla biskopsdömet Sodom under senantikens), dels lägga nya kulturgeografiska och arkeologiska pusselbitar till områdets märkliga bronsåldershistoria. I båda fallen uppnådde Holmgren och Kaliff intressanta slutsatser som ligger ljusår från pseudovetenskapligt flum. De kopplingar mellan myt och verklighet, mellan vetenskap och religion, som de båda arkeologerna dessutom presenterar gör boken fascinerande även för oss historiker.

Grävningarna i Jordanien blottade främst bysantinska byggnader och bronsåldersgravar, medan själva Sodom och Gomorra ännu återstår att lokalisera. Holmgren och Kaliff menar att städernas och hela deras kulturbygds undergång är ett historiskt faktum, en följd av en större jordbävning under tiden kring 2000-1800 f. Kr. Dessförinnan var

området kring sydöstra stranden av Döda havet bördigt och tätbefolkat, men efter jordbävningen var städerna föga mer än brända ruiner och åkrarna översköljda av saltvatten. Katastrofen tolkades förmodligen som ett gudomligt ingripande, vilket långt senare fann sin väg till Gamla Testamentet. Holmgren och Kaliff menar vidare att de yttre omständigheterna – det dramatiska landskapet, myckenheten av salt, med mera – medverkade till att hålla folks berättarglädje vid liv. Om jordbävningen ägt rum i en annan, mindre spektakulär, del av Främre Orienten hade den måhända blivit bortglömd.

Arkeologer i Bibelns Sodom är en påfallande lättillgänglig bok, skriven med den intresserade allmänheten i åtanke. Den handlar lika mycket om det fjärran förflutna som om Holmgrens och Kaliffs egna vedermödor med besvärliga jordägare, trasiga bilar och diverse eländen som i efterhand kastar ett visst romantiskt skimmer över expeditionen. Den stora behållningen av boken är emellertid arkeologernas spännande balansgång mellan konkreta grävningsresultat och drömmen att faktiskt hitta en civilisation vars existens vi instinktivt har lärt oss att betrakta med skepsis. Vid Döda havet möts myt och verklighet.

***Recension av Per Olov Backman
Östgöta Correspondenten
Publicerad 2003/05/03***

"Arkeologer i Bibelns Sodom" har en deckarliknande spänning

I Första Moseboks 19 kapitel läser vi (till omväxling Carl XII:s bibel): "Tå lät Herran regna swafwel och eld ifrå Herranom af himmelen öfwer Sodom och Gomorra." Några verser längre fram står det att Abraham "såg uth emot Sodom och Gomorra och alt landet i then engden och fick see at der upgick et damb af landena lika som en rök af en ugn". Berättelsen om städernas förstörelse, om Lot och hans hustru, hör till de bäst kända och mest dramatiska i Gamla testamentet. Men vad finns det för bakgrund till den här katastrofen? Var låg de här städerna? Är det möjligt att återfinna lämningar efter dem? Kraftig jordbävning? Åtskilliga har ställt frågorna och inte så få har försökt besvara dem. Till dem hör numera också de båda arkeologerna Richard Holmgren och Anders Kaliff, som i perioder under de senaste åtta, nio åren ägnat de gåtfulla städerna mycken uppmärksamhet.

Deras arbete har dokumenterats i flera utställningar på Medelhavsmuseet, och därtill har de nu sammanfattat problem, undersökningar, preliminära resultat och egna upplevelser under arbetet i sin vackra, rikt illustrerade och läsvärda bok. Det aktuella området ligger sydväst om Döda havet, några mil söder om Jordaniens huvudstad Amman. I dag är det ett ökenartat landskap, men för 4 000 år sedan var detta en bördig trakt. Just då, omkring 2 000 år f Kr, drabbades området av en mycket kraftig jordbävning; både geologiska och arkeologiska belägg finns. Denna katastrof skulle kunna vara bakgrunden till den bibliska berättelsen, som nedtecknades ungefär ett årtusende senare.

Det är i dessa trakter Holmgren och Kaliff under pressande förhållanden - värmen! - företar sina utgrävningar, år efter år, i perioder under sensommaren och hösten. Deras

skildring går vida utöver grävningens rapportens ram. De berättar om bakgrunden och redogör för den motsättning som finns eller kan uppstå mellan arkeologer som forskar och gräver i så att säga biblisk jord och fundamentalistiskt sinnade kristna. De sätter in sitt eget arbete i en historisk ram - det blir ett stycke av den bibliska arkeologins (idé) historia. Författarna ger många inblickar i grävandets vardag: strapatserna, kontakterna med myndigheter och lokalbefolkning - till den senare kategorin får man också föra de inte så få gravplundrarna!

Om grävningens resultat skall här inte mycket ordas, och skälet är att författarna i viss utsträckning format sin framställning som en successiv redogörelse för hur de nya fynd de gör ibland stärker och ibland ifrågasätter deras teori. Det händer också att de leds in på nya tankebanor. Kort sagt: här finns ett mått av deckarlikt spänning - vad döljer sig i den här kullen, vad avslöjar den här graven, hur hänger de här fynden ihop med vad man har funnit på en viss annan plats? Nog sagt att här visar sig finnas gravar från bronsåldern, här finns ruiner efter kloster från bysantinsk tid, eremitbostäder från de första århundradena efter Kristus, rester av en mycket gammal kyrka av basilikatyp och - detta är det verkligt viktiga - författarna ser om inte ett tydligt och givet så ett möjligt och rimligt samband mellan de här fynden. Den nyfikne läsaren kan bara hoppas att de skall få möjlighet att fortsätta sitt arbete. Ett orosmoment i sammanhanget är - som antydde tidigare - den förskingring av ett kulturellt arv som de tydligen rätt vanliga gravplundringarna innebär.